

новонароджений годується» (с. 252). Тенденційно викладено зміст теми про розмноження, де жінка на другій позиції, але є відповідальною за дитину: «Вагітна жінка має робити все, щоб допомогти системі дитина – мати функціонувати нормально».

Цікавим є питання про склад авторських колективів, що написали підручники. Так, авторами тернопільського та харківського підручників є виключно жінки (по п'ятеро в кожному колективі), а обидві київські книжки написані авторськими колективами, де жінки і чоловіки представлені 50% на 50%. Це свідчить про переважання жінок серед педагогів, але особливо не впливає на подолання гендерних стереотипів у висвітленні змісту навчального матеріалу предмету.

Провівши аналіз нових підручників з біології для 9 класу за програмою 12-річної школи, ми не виявили жодного, де переважали б образи жінок (жіночого тіла) або кількість зображення представників різних статей була урівноважена, перевага віддається стереотипному розподілу ролей і висвітлює існуючу гендерну асиметрію. На підставі сказаного вище можна констатувати, що шкільні підручники природничого циклу створені без урахування гендерної паритетності. Зміст текстів та ілюстрацій шкільних підручників не орієнтують дівчат і хлопців на розвиток андрогінних якостей. Приклади, наведені у змісті підручників, часто є дискримінаційними за статевою ознакою. Чоловічу стать у них зображено головним

об'єктом природи - чоловіки незалежні, активні й успішні вчені. Жіноча стать показана слабкою, другорядною, жінки найчастіше пасивні: очікують, спостерігають за діяльністю інших та виконують домашню роботу. Це спонукає школярів на підсвідомому рівні наслідувати зображені зразки, що є основою створення стереотипних уявлень про «еталонні» образи чоловіка та жінки, про сутність мужності та жіночності.

Література:

1. Вихор С. Можливості шкільних підручників у вирішенні проблеми єдності знань і поведінки школярів: спроба гендерного аналізу // Формування гендерної культури молоді: проблеми та перспективи / Збірник матеріалів наук.-практ. конф. – Тернопіль, 2003. – С.144-150.
2. Говорун Т., Кікінежді О. Стать та сексуальність: Психологічний ракурс: Навч. посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 1999. – 384 с.
3. Говорун Т., Кікінежді О. Гендерна ідеологія в навчально-виховному процесі // Освіта і управління. – №4, 2003. – С.56-68.
4. Городнова Н, Перепетченко Н., Мирончук В, Шпакович М. Статеворольові стереотипи на сторінках шкільних підручників // Психолог. – № 21–22 (117–118), 2004. – С.114 – 128.
5. Гендерна експертиза українського законодавства : (Концепт. засади) / [Мельник Т.М., Болотіна Н., Буроменський М. та ін.]; Відп. ред. Мельник Т.М.; Міжнар. фонд «Відродження», Ліга жінок – виборців України «50 / 50» — К.: Логос, 2001. - 120 с.

Ірина Іванова

Впровадження ґендерних аспектів діяльності в практику соціальної роботи проектів зменшення шкоди для жінок-споживачів ін'єкційних наркотиків на прикладі вивчення досвіду міжнародного проекту «Здорове покоління Одеси»

У статті розглядаються особливості впровадження ґендерних аспектів діяльності в практику соціальної роботи проектів зменшення шкоди для жінок-споживачів ін'єкційних наркотиків серед кризових сімей з дітьми від двох до дев'яти років, де один чи обидва батьки є споживачами ін'єкційних наркотиків.

The article discusses the features of mainstreaming gender activities in social work practice harm reduction projects for women injecting drug users among the crisis of families with children from two to nine years, where one or both parents are injecting drug users.

Впровадження ґендерних аспектів діяльності (І.А. Бондаревська, Л.С. Кобелянська,

І.В. Лебединська, О.М. Любарська, Л.І. Міщик, Л.О. Смоляр, С.Ф. Хрисанова, Н.Д. Чухим, С.П. Юдіна) в практику соціальної роботи окреслює задачу формування ґендерно-грамотних фахівців при організації діяльності в рамках різних соціальних проектів. Окреслені зміни вимагають наявності нового соціально-культурного типу особистості соціального працівника [1].

В останнє десятиріччя у вітчизняній педагогічній науці питання розробки концептуальних засад ґендерної освіти значно активізувалося та поступово починає отримувати свій статус серед інших проблем національної вищої школи. Розвиваючи основи ґендерної освіти, провідні українські вчені, серед яких Л.А. Булатова,

Т.М. Говорун, О.А. Луценко, Т.А. Дороніна, О.М. Кікінежді, В.П. Кравець, О.С. Цокур, дозволяють зробити певні висновки щодо застосування ідей гендерної освіти в системі фахової підготовки майбутніх фахівців, розробці необхідного методологічного та методичного базису як специфічної форми професійної підготовки їхніх особистісних і професійних якостей; впливу особистості фахівця як засобу трансформації і моделювання соціокультурних відносин усередині робочого колективу [2].

Саме тому, впровадження гендерних аспектів діяльності в практику соціальної роботи спирається на обрані принципи: гуманізму, що передбачає пріоритетність ідей прав і свобод чоловіків і жінок у розумінні значимості їх автономності; демократичності через формування конструктивної взаємодії із суспільством і прийняття гендерно-збалансованих рішень; зв'язку із практичною діяльністю, що передбачає використання теоретичних гендерних знань, умінь та навичок при аналізі ситуацій сексизму в суспільстві; наступності і безперервності через поетапне розширення інформаційного і практичного обсягу системи знань з гендеру; полікультурності, що передбачає наповненість гендерними аспектами ідей універсальності прав людини у етнокультурному розмаїтті України на основах міжетнічної толерантності [3].

Стратегія впровадження гендерної рівності для окресленої соціальної групи була розроблена внаслідок значного досвіду соціальної роботи з проблем профілактики ВІЛ серед уразливих груп населення Одеського благодійного фонду "Шлях до дому" (працює з 1997 р.) та громадської організації "Центр молодіжних жіночих ініціатив" (працює з 1999 р.), що має досвід роботи з чоловіками і жінками, спрямований на формування у них гендерної культури, рівноправного партнерства і взаємної відповідальності в сім'ї.

Короткий огляд перехрещення діяльності цих організацій Одеси дає можливість окреслити спільні напрямки наданих послуг жінкам з дітьми: соціальна профілактика негативних явищ та формування гендерної культури як реальної складової повсякденного життя суспільства, формування усвідомленого ставлення до членів власної родини; соціальна робота з безробітними молодими жінками, за допомогою "Жіночих студій" з розповідями про свій досвід, невдачі, перемоги, формування жорсткого самоконтролю, внутрішнього захисту молодих жінок від депресій, а також стійкої установки успіху за

допомогою роботи "Молодіжної гендерної студії"; захист інтересів молодих жінок з дітьми на рівні міста – робота з державними структурами у напрямку соціального захисту та профілактики негативних явищ (проституція, наркоманія, безробіття), підтримки становлення кризових сімей, організація та методичне забезпечення дитячих груп денного перебування.

Так, однією з ефективних практик соціальної роботи в напрямку впровадження гендерного підходу в програмах зменшення шкоди для жінок-споживачів ін'єкційних наркотиків було обрано проект "Здорове покоління Одеси", що був підтриманий Фондом Елтона Джона з боротьби зі СНІД (Великобританія). Центр дитячої творчості – один з провідних напрямів проекту, що повинен стати провідним засобом формування гендерної культури жінок-споживачів ін'єкційних наркотиків та їх дітей через розвиток творчого потенціалу і спільну реалізацію гендерно-орієнтованих програм, поширення успішних соціальних технологій для молодих жінок та їх неповнолітніх дітей.

Серед цілей Центру дитячої творчості зазначимо: формування навичок соціальної адаптації дитини та її сім'ї, що перебуває в кризі, сприяння ефективному самоствердженню дитини в суспільстві; усунення перешкод гармонійного розвитку дитини на шляху подолання родиною кризи і виходу з нього; активізація внутрішньої мотивації матері і дитини до взаємодії та самовдосконалення;

Завданнями Центру дитячої творчості окреслимо такі: дати повну інформацію батькам з питань виховання та розвитку дітей; надати допомогу у вирішенні соціальних проблем сім'ї, яка виховує дитину (гарячі обіди, прання білизни, підготовка домашніх завдань з дитиною); формування навичок у батьків з питань розвитку дітей, виходу з вікових криз, навчання неконфліктного вирішення проблемних ситуацій; згуртувати зусилля соціальних працівників, членів сімей, дітей з вироблення стійкого життєлюбства, оптимізму, прагнення до творчості, до роботи над самореалізацією і самовдосконаленням; сформулювати нове мислення батьків, що вибудовується на основі ідеалів гуманізму, гендерної рівності для реалізації внутрішнього потенціалу дитини; створити умови для співтворчості батьків, педагогів і дітей у грі, де гра виступає як гармонійна єдність соціальних цінностей, що перетворюється в особистісний сенс для дитини, її функцій, що виводять її на активну взаємодію з соціумом; сприяти формуванню та підтримці стійкої мотивації на реалізацію

знань і навичок з "відповідальної поведінки" у повсякденному житті для збереження і зміцнення здоров'я.

Реалізація мети та завдань Центру дитячої творчості здійснюється через виведення матері і дитини з кризової сім'ї у світ сучасної культури, осягненню ґендерних принципів повсякденного життя, набуття навичок гідної людини та розкриття соціокультурного змісту.

Різноманітність напрямків диктується потребами сімей, що знаходяться в стані кризи, а норми і правила взаємодії виробляються самими батьками, дітьми та педагогами. Одним з пріоритетних напрямків Центру є психолого-педагогічна робота з сім'ями, яка забезпечує тісну взаємодію та співпрацю в рамках спільних програм - тренінгів: "Здоров'я і благополуччя Вашої дитини у Ваших руках", "Здорове відношення до проблем – спосіб життя", "Діти з девіантною поведінкою – що робити?". Ведеться робота за тематичними планами "Батьківські вітальні" (бесіда "Тато, мама, я – разом щаслива сім'я"; диспут "Дитина в системі сімейних відносин"; дискусія "Сучасні проблеми молоді родини, що зіткнулася з кризовою ситуацією"; круглий стіл "Роль батька в родині"; самоосвіта за напрямом "Моє уявлення про материнську любов"; мозковий штурм "Хлопці і дівчата, хто більш працьовитий?"; тренінг "Як виховувати дитину?" Сім'ї можуть отримати консультації фахівців охорони здоров'я, освіти, соціального захисту, залучених співробітниками проекту. Культурно-просвітницький напрямок реалізується: у взаємодії з психологом, логопедом, хореографом, музикою в рамках спільної програми реабілітації дитини, яка перебуває в стані кризи; у співпраці з обласним та міським відділами освіти та охорони здоров'я у спільній просвітницькій роботі, безпосередньо у студіях і спортивних секціях, які відвідують діти.

Психолого-педагогічний напрямок з позицій ґендерного підходу Центру дитячої творчості реалізується через роботу сімей за такими темами дискусій: "Особливості виховання в родині хлопців і дівчат батьками різної статі"; "Розподіл ґендерних ролей у родині між чоловіком та дружиною"; "Потреби і цілі, які реалізуються чоловіком і жінкою в родині"; "ґендерні стереотипи в системі сімейних відносин", що дозволяє батькам і дітям старшого віку бути в курсі всіх новинок ґармонійних стосунків у сім'ї, взаємодопомоги, правилами неконфліктних рішень проблем. Діти мають можливість взяти участь у наступних програмах, розроблених

соціальними працівниками Центру, як-от: програма "Домашній психолог" (вироблення розуміння у дитини цінностей здорового способу життя, при якому краса і ґармонія допоможуть йому знайти шлях до себе, до свого призначення, допоможуть зберегти душевне здоров'я, стати на шлях духовного самовизначення, проаналізувати вплив ґендерних стереотипів на життя дитини, сформувати ґендерну культуру особистості); програма "Веселий художник" (створення умов для розкриття творчих можливостей матері і дитини для формування морально-особистісних якостей, естетичного виховання, залучення до духовних цінностей світової художньої культури); Програма "Школа ґармонійного розвитку душі і тіла" (формування основ моральних норм поведінки на засадах ґендерної рівності, успішне навчання, будівлення ґармонійних відносин з людьми, життя у ґармонії з природою); Програма "Моя перша школа" (розвиток творчих здібностей кожної дитини, запуск механізмів саморозвитку для подальшої самореалізації через комплексний розвиток усіх психічних процесів і властивостей особистості в процесі спільної (діти, батьки, педагог) і продуктивної творчої діяльності. Ґасло "Учись вчитись" в даній програмі є головним. Вчитися управляти собою, своєю уявою, промовою, пам'яттю. Мета полягає в тому, щоб дитина зрозуміла як думати, як запам'ятовувати, як вигадувати нове, як вирішувати нестандартні задачі, як спілкуватися з різними людьми. І все це не поодиночці, а спільно з іншими дітьми, батьками, педагогом.

Один із аспектів дослідження результатів роботи з сім'єю в ході реалізації проекту за період з 2009-2010 р.р. проводиться за допомогою анкети „Соціальної карти сім'ї“, яка необхідна для визначення основних труднощів, що виникають перед сім'єю: соціальних, медичних, психологічних, вироблення спільного плану вирішення важких ситуацій, спільного виконання запланованих дій. Анкета передбачає перелік запитань, що стосуються контактної інформації членів сім'ї, які задіяні в проекті; визначення стану здоров'я матері та батька дитини; споживання наркотичних / алкогольних речовин; наявності заробітку; визначення необхідності соціального супроводу для сімей, що перебувають у складних життєвих умовах; визначення рівня матеріального забезпечення сім'ї. Проблеми клієнтів та очікування від співпраці з проектом визначено через:

- брак знань щодо нормативно-правової бази, яка регулює порядок

соціальних виплат; психологічних особливостей розвитку дитини; фізичного розвитку дитини; ефективних методів виховання дитини; догляду за здоров'ям дитини; брак навичок щодо ефективного спілкування та вирішення конфліктів; подолання стресу; ефективного планування часу; формування та ведення сімейного бюджету; ведення домогосподарства; догляду за собою/ догляду за дитиною; представлення власних прав в різних установах; залучення зовнішніх ресурсів для вирішення проблеми;

- брак ресурсів через неналежний рівень матеріальних умов; неналежний рівень житлово-побутових умов; слабо розвинений особистісний потенціал (соціальна адаптація); відсутність близьких родичів, які б допомагали виховувати дитину; брак часу внаслідок неналежного/важкого стану здоров'я;

- брак мотивації щодо постійних та довготривалих заходів для покращення якості свого життя; вирішення нагальних проблем; отримання нових знань; власної участі у процесі догляду/виховання дитини; припинення вживання психоактивних речовин; турботи про власне/дитини

здоров'я; планування майбутнього: свого/дитини.

Підсумовуючи вищесказане, дозволимо стверджувати, що набутий досвід роботи Центру дитячої творчості щодо впровадження гендерних аспектів діяльності в практику соціальної роботи проєктів зменшення шкоди для жінок-споживачів ін'єкційних наркотиків серед кризових сімей з дітьми від двох до дев'яти років, де один чи обидва батьки є споживачами ін'єкційних наркотиків завдяки реалізації ефективних практик і моделей соціальної роботи громадських організацій в напрямку гендерної рівності в контексті індивідуального розвитку матері і дитини є реальним кроком до її забезпечення.

Література:

1. Кравець В.П. Гендерна педагогіка. Навчальний посібник. – Тернопіль: Джура, 2003. – 416 с.
2. Смоляр Л.О. Прогрес та перспективи жіночих і гендерних досліджень в Україні // Проблеми освіти. Науково-методичний збірник / Гол. ред. Кремень В.Г. – К.: Науково-методичний центр вищої освіти, 2003. – Вип. 36. – с. 9-41.
3. Цокур О.С., Іванова І.В. Основи гендерного виховання // Гендерний розвиток у суспільстві: (конспекти лекцій). – К.: ПЦ "Фоліант", 2004. – с. 183.

Тетяна Ісаєва

Музей історії жіноцтва, історії жіночого та гендерного руху, як центр інтерактивної гендерної освіти та виховання

У статті висвітлено концепцію, основні аспекти й особливості діяльності першого в Україні та Східній Європі гендерного музею – Музею історії жіноцтва, історії жіночого та гендерного руху, як інноваційного центру інтерактивної гендерної освіти та виховання; розказано про форми й методи його роботи та про можливості його інформаційних ресурсів.

The article describes the concept, the main aspects and features of the activity of the first in Ukraine and Eastern Europe, gender museum - Museum of women's history, the history of women's and gender movement as an innovative center of interactive gender informing and education, describes the forms and methods of work and possibilities of the information resources.

Стійкі гендерні стереотипи продовжують панувати у суспільній свідомості й гальмують просування ідей гендерної рівності в українському суспільстві. Застарілі уявлення про гендерні ролі мають місце у всіх сферах та на всіх рівнях, в тому числі, на

рівнях прийняття рішень. Ось чому проблеми гендерної освіти та просвіти, виховання та інформування набувають особливого значення.

Гендерний світогляд та мислення формуються на основі гендерних знань, передача яких має стати важливою справою для всієї ланки культурно-освітніх закладів всіх рівнів і напрямків, в тому числі і музеїв, серед яких, безумовно, важливу роль відіграють жіночі і гендерні. Ці музеї сьогодні є не тільки центрами збору та збереження інформації щодо жіночої історії. Завдяки їх діяльності відновлюються забуті й пишуться ненаписані сторінки цієї історії. Вони активно просувають у суспільство і втілюють на практиці ідеї гендерної рівності.

Інформаційно-просвітницьку діяльність жіночих музеїв, кількість яких у світі наближається до 50, направлено на підтримку жіночих дослідницьких та художніх проєктів, формування гендерної культури й виховання гендерної чутливості. Міжнародна спільнота вже давно усвідомила важливість цієї діяльності. Жіночі та гендерні музеї активно